

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vybrané kapitoly z moderních dějin

Mgr. Martin Rostek

Výukový materiál zpracován v rámci projektu EU peníze školám

Registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.5.00/34.0418

Šablona: III/2

Číslo materiálu: VY_32_INOVACE_329-334

Datum: 1. 9. 2012

NÁZEV ŠKOLY	Gymnázium Josefa Kainara, Hlučín, p.o.
VZDĚLÁVACÍ OBLAST	Člověk a společnost
TEMATICKÁ OBLAST	Moderní doba I – situace v letech 1914-1945
PŘEDMĚT	Dějepis
ANOTACE	Učební materiál pro výklad nového učiva
METODIKA	Frontální metoda s využitím prezentace
CÍLOVÁ SKUPINA (TŘÍDA/ROČNÍK)	V. A
STUPEŇ A TYP VZDĚLÁVÁNÍ	Středoškolské
DRUH UČEBNÍHO MATERIÁLU	Prezentace

Autorem materiálu a všech jeho částí, není-li uvedeno jinak, je Mgr. Martin Rostek

Obsah

2. světová válka – úvod

2. světová válka – 1. fáze

2. světová válka – 2. a 3. fáze

2. světová válka – 4. a 5. fáze

2. světová válka – Protektorát

Výsledky 2. světové války

2. SVĚTOVÁ VÁLKA

Úvod do problematiky: příčiny, válečné strany, záminka a základní charakteristika

Příčiny války

- Nespokojenost agresivních států (N, I, J) s uspořádáním světa
- Snaha posílit velmocenské postavení a získat rozhodující vliv na světový vývoj
- Politika appeasementu

Válečné strany

- **Osa** – Německo, Itálie, Japonsko
- K Ose navíc tzv. satelitní státy (závislé na Německu): Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko, Slovensko, Chorvatsko
- Zvláštní postavení: Finsko, Španělsko
- **Spojenci (Aliance)** – Velká Británie, SSSR, USA (dohromady tzv. velká trojka) a dále Francie, Polsko, ČSR, Norsko, Řecko . . .
- Jejich spojení vzniká postupně až během války

Záminka k válce

- Německá provokace
- Němci převlečení do polských uniforem přepadli německý rozhlasový vysílač ve městě Gliwice (Gleiwitz)
- Z útoku obviněno Polsko
- Jako odpověď na tuto „polskou“ provokaci Německo napadlo 1. 9. 1939 Polsko

Charakter války

Charakteristické znaky války:

- Světovost konfliktu
- Totálnost válečného úsilí
- Uplatnění nejnovějších vědeckých objevů a techniky
- Rozhodující význam ekonomiky pro válečné úsilí
- Krutost války

Světovost konfliktu

- Boje v Evropě, Africe, Asii, Atlantiku, Tichomoří
- Počet zúčastněných států: 70
- Neutrální státy: 6
- Počet států účastnících se aktivně válečných operací: 30
- Počet států, na jejichž území probíhaly válečné operace: 40
- Plocha válčišť: 22 mil. km²
- Lidí povolanych do voj. služby: 110 mil.

Totálnost válečného úsilí

- Odhodlanost bojovat do úplného vítězství, či porážky
- Zapojení veškerého potenciálu státu (všech zdrojů) do války, žádné rezervy

Uplatnění nejnovějších poznatků

Vědecké a technické objevy a vynálezy okamžitě využity pro vojenské účely:

- Radar
- Raketová technika
- Atomová energie
- Antibiotika
- ...

Význam ekonomiky

- Hospodářská síla státu jako jeden z rozhodujících předpokladů pro úspěch ve válce

Krutost války

- Celkové ztráty 50 milionů mrtvých (35 milionů zraněných)
- Součástí války i boj proti civilnímu obyvatelstvu
- Tzv. vyhlazovací válka a holocaust
- Nálety na civilní cíle
- Použití atomových zbraní

2. SVĚTOVÁ VÁLKA

Průběh války – 1. fáze

1. fáze (1. 9. 1939 – 22. 6. 1941)

Německý útok na Polsko (1. 9. 1939)

- Německá taktika bleskové války (blitzkrieg)
- Výrazná taktická i technická převaha nad Polskem
- Rychlá porážka Polska (do začátku října)
- Od 17. 9. SSSR na základě dohody s Německem obsazuje východní část Polska

1. fáze

Reakce Západu – podivná válka:

- VB a F vstoupily do války (3. 9. 1939)
- Vojenky Polsku příliš nepomohly (boje jen na moři)
- Pozemní armády nebojovaly – podivná válka, posměšně také válka v sedě (sitzkrieg)
- Trvala až do jara 1940

1. fáze

Sovětské územní snahy

- V letech 1939 – 1940 snahy SSSR o změnu hranic (rozšíření území)
- Začátek už v Polsku
- Konec roku 1939 – konflikt s Finskem
- V roce 1940 – připojení pobaltských států a získání území Besarábie od Rumunska
- Různé hodnocení těchto událostí – zneužití situace x zajištění nárazníkového pásma vůči Německu

1. fáze

Německý útok na sever

- 9. 4. 1940 útok na Dánsko (obsazeno během 2 dnů)
- Zároveň útok na Norsko (větší rozloha, náročnější terén, podpora Británie) – boje se protáhly, ale Německo opět úspěšné

1. fáze

- Německý útok na západ
- 10. 5. 1940 – nejdříve Nizozemsko, Belgie a Lucembursko, pak dále na Francii
- Británie vyslala armádu na jejich podporu
- Rychlý postup Německa – britská armáda obklíčena u Dunkerque, státy Beneluxu poraženy
- Německo postupuje dále do Francie, Itálie vyhlašuje Francii válku (10. 6.)
- Politické změny ve Francii (Pétain) a Británii (Churchill)

1. fáze

- **Porážka Francie**
- Situace Francie neudržitelná – 14. 6. německá armáda obsazuje Paříž
- Německá nabídka příměří – tvrdé požadavky
- 22. 6. Francie je přijímá a kapituluje
- Důsledky: Francie rozdělena na 2 části – sever (strategické pobřeží a průmysl – přímo okupován Německem) a jih (loutkový proněmecký stát, hl. město Vichy, v čele státu Pétain)

1. fáze

Bitva o Británii:

- Letecká bitva
- Snaha Německa zničit britské letectvo a provést invazi do Británie
- Neúspěch Německa

1. fáze

Válka v Africe:

- Zahájila ji Itálie v září 1940
- Italský útok z Libye směrem na Egypt
- Egypt pod britskou správou, strategický význam
- Neúspěch Itálie
- Německo se zapojuje do války v Africe – tzv. Afrikakorps
- Pokračování bojů

1. fáze

Válka na Balkáně:

- Už v roce 1939 Itálie okupuje Albánii
- Podzim 1940 – italský útok na Řecko
- Duben 1941 – Německý útok na Jugoslávii a Řecko
- Oba státy poraženy – Jugoslávie rozdělena (vznik nového satelitního státu Chorvatska)

1. fáze

Diplomatická jednání:

- Británie získala podporu USA (zákon o půjčce a pronájmu)

2. SVĚTOVÁ VÁLKA

Průběh války – 2. a 3. fáze

2. fáze (22. 6. 1941 – 2. 2. 1943)

Napadení SSSR:

- Expanze na východ jako jeden z dlouhodobých nacistických plánů
- Vojenský plán útoku – Barbarossa
- Příčiny útoku:
 - ideologické
 - potřeba nerostných surovin
 - porážka SSSR = donucení VB k uzavření míru

2. fáze

Napadení SSSR (východní fronta):

- 22. 6. 1941 útok bez vyhlášení války
- Nejdříve rychlý postup německé armády
- Obsazena většina evropské části SSSR
- V prosinci německá armáda jen několik desítek kilometrů před Moskvou
- Zároveň nárůst problémů (zásobování, zima, partyzáni)
- SSSR přesunul sibiřské jednotky k Moskvě – zastavení německého postupu

2. fáze

Východní fronta:

- Jaro 1942: nová německá ofenzíva
- Změna priorit (útok na jižní části fronty, cílem ropná pole na pobřeží Kaspického moře)
- Hlavní střet o město Stalingrad (nejen strategický, ale také symbolický význam)
- V průběhu bojů město zničeno, německá armáda nakonec obklíčena
- Boje až do února 1943, kapitulace
- Významná německá porážka

2. fáze

Pokračování bojů v Africe:

- V průběhu roku 1941 a 1942 postup německých a italských jednotek směrem do Egypta
- Postup zastaven v bitvě u El Alamejnu
- Postupné vytlačování Němců a Italů z Libye
- Americké a britské jednotky se vylodí v Maroku a Alžírsku
- Německá a italská armáda obklíčena v Tunisu (porážka do května 1943)

2. fáze

Válka v Tichomoří:

- Rozhodnutí Japonsko zaútočit na evropské a americké državy v JV Asii a Tichomoří
- Útok na americkou válečnou flotilu na základně Pearl Harbor na Havajských ostrovech (7. 12. 1941)
- Rychlý postup Japonců, ovládnutí JV Asie a velké části Tichomoří
- Postup zastaven až v polovině roku 1942
- Bitvy u Midway a Guadalcanalu
- Postupné vytlačování Japonců

2. fáze

Diplomatická jednání:

- Srpen 1941: setkání Churchilla a Roosevelta, dohoda na prohloubení spolupráce, tzv. Atlantická charta
- Utváření protifašistické koalice, tzv. Spojenci (Aliance)
- Základem velká trojka (USA, VB, SSSR), postupně se přidává řada dalších států
- Leden 1942: Washingtonská deklarace (26 států, přijetí principů Atlantické charty, závazek mobilizace všech sil proti nepříteli a vyloučení možnosti uzavřít separátní mír)

3. fáze (2. 2. 1943 – 6. 6. 1944)

Boje na východní frontě:

- Německá armáda postupně vytlačována z území SSSR
- Léto 1943 – bitva u Kurska
- Poslední velký německý protiútok
- Největší tanková bitva
- Další sovětský postup na západ (rok 1944: Pobaltí, Polsko, Balkán)

3. fáze

Invaze na Sicílii a do Itálie:

- Červenec 1943 – americké a britské jednotky se vylodí na Sicílii
- Dále vylodění v jižní Itálii
- V Itálii převrat, Mussolini uvězněn
- Německo obsazuje severní a střední Itálii, Mussolini osvobozen, vládne s podporou Německa
- Ustálení situace

3. fáze

Diplomatická jednání:

- Teheránská konference (listopad 1943)
- První společné setkání tzv. velké trojky (Churchill, Stalin, Roosevelt)
- Dohoda o otevření tzv. druhé fronty ve Francii
- Slib SSSR, že po porážce Německa vyhlásí válku Japonsku
- Dohoda na koordinaci postupu v závěru války

2. SVĚTOVÁ VÁLKA

Průběh války – 4. a 5. fáze

4. fáze (6. 6. 1944 – 8. 5. 1945)

Otevření druhé fronty:

- 6. 6. 1944 vylodění Spojenců (VB, USA, F) v Normandii – operace Overlord
- Úspěch – dobytí pobřeží a pak postup dále do Francie, Belgie a Nizozemska
- V Německu pokus o odstranění Hitlera (atentát) – neúspěšný
- Od září zpomalení spojeneckého postupu
- Prosinec – německá protiofenzíva v Ardenách - zastavena
- Postup Spojenců dále do Německa

4. fáze

Východní fronta:

- 2. polovina roku 1944 – postup do Polska, boje na Balkáně
- Kapitulace Rumunska a přechod na stranu Spojenců
- Řecko a Jugoslávie – silné partyzánské hnutí, s podporou Spojenců se osvobozují
- Přelom roku – boje v Maďarsku
- Leden 1945 – postup do Německa

4. fáze

Konec války v Evropě:

- 25. 4. setkání spojenců na Labi u města Torgau, boje o Berlín
- 30. 4. spáchal Hitler sebevraždu
- 2. 5. dobytí Berlína
- 7. 5. Německo podepisuje kapitulaci v Remeši (platnost od 8. 5.)
- V noci z 8. na 9. 5. ještě znovu podepsána v Berlíně

4. fáze

Boje v Tichomoří:

- Japonsko vytlačeno z JV Asie a většiny Tichomoří
- Únor až duben 1945: boje o ostrovy Iwodžima a Okinawa
- Příprava na závěrečný útok proti samotnému Japonsku

4. fáze

Diplomatická jednání:

- Brettonwoodská jednání (1944) – dohodnut vznik Mezinárodního měnového fondu a Světové banky
- **Jaltská konference** (únor 1945) - druhé setkání velké trojky
- Dojednání závěrečných vojenských operací v Evropě (stanovení linie dotyku spojeneckých armád)
- Rozdělení Německa na okupační pásma (celkem 4, Berlín samostatně také na 4 pásma)
- Dohoda o polských hranicích - východní Polsko zůstalo SSSR, Polsko jako kompenzaci získalo některá německá území (např. Slezsko)
- Dohoda o vstupu SSSR do války proti Japonsku

4. fáze

Diplomatická jednání:

- V dubnu 1945 oficiálně vzniká OSN (ustavující zasedání za účasti 51 států)
- Schválena Charta OSN (základní dokument: organizace slouží k ochraně míru a zabezpečování občanských a lidských práv, rozvoji sociálního pokroku a blahobytu, je založena na rovnosti všech lidí a národů)
- Hlavní slovo v OSN vítězné velmoci (USA, SSSR, VB) a dále Francie a Čína: stálí členové Rady bezpečnosti

5. fáze (8. 5. 1945 – 2. 9. 1945)

Dokončování bojů v Tichomoří

- Červenec 1945: rozhodnutí USA použít proti Japonsku jaderné zbraně
- V průběhu války američtí a britští vědci pracují na vývoji jaderných zbraní (projekt Manhattan)
- Atomová bomba na Hirošimu (6. 8.) a Nagasaki (9. 8.)
- 8. 8. vyhlašuje SSSR válku Japonsku
- 14. 8. císař Hirohito vyhlašuje kapitulaci, ale některé jednotky nevěří a pokračují v boji
- 2. 9. podepsána konečná kapitulace Japonska

5. fáze

Diplomatická jednání

- **Postupimská konference** (červenec - srpen 1945)
- Poslední setkání velké trojky, ale obměněné složení (Roosevelt zemřel – nahrazen Trumanem, Churchill prohrál volby – nahrazen Attleem)
- Jednání o dokončení války proti Japonsku
- Jednání o Německu - stanoven program 4D:
 - demilitarizace, denacifikace, demokratizace, dekartelizace
- Dohoda o umožnění odsunu německého obyvatelstva z Polska, ČSR a Maďarska

Protektorát

Vymezení Protektorátu

Hlavní znaky:

- Německem okupované území, německé úřady mají hlavní slovo
- Formálně ale není přímou součástí Německa
- Nejvyšší německý úřad: **Úřad říšského protektora** (kontrola českých úřadů, správa německých záležitostí, udržování klidu)
- **České úřady:** vláda a prezident (omezené pravomoci, podřízenost německým orgánům)

Postoje českého obyvatelstva

Obyvatele můžeme rozdělit do 3 skupin:

- Odbojáři (přímo bojují proti okupaci)
- Neangažovaní (hlavně snaha bez následků přežít)
- Kolaboranti (dlouhodobě spolupracují s okupanty)
a zrádci (např. udavači)

Odboj

Základní rozdělení:

- Zahraniční odboj (veden z ciziny – zpočátku Francie, později hlavně Velká Británie a SSSR)
- Domácí odboj (přímo v Protektorátu):
 - Komunistický (KSČ)
 - Nekomunistický (řada organizací):
 - ON
 - PVVZ
 - ...

Formy odboje

Formy domácích odbojových aktivit:

- Odpor proti režimu (demonstrace, psaní hesel, posměšné nebo výhružné anonymní dopisy apod.)
- Protiokupační tiskoviny
- Sbírání informací – zpravodajská činnost
- Sabotáže
- Ozbrojené akce malého rozsahu
- Ozbrojené akce většího rozsahu – partyzánské hnutí (až na konci války)

Atentát na Heydricha

Situace v Protektorátu a odboj:

- Podzim 1941 – do Prahy přichází Reinhard Heydrich
- Zhoršení situace v Protektorátu a zároveň zahraniční odboj potřebuje dokázat Spojencům užitečnost odbojových aktivit
- Rozhodnutí o provedení atentátu na Heydricha, domácí odboj má výhrady
- Parašutistický výsadek z VB (krycí název Anthropoid, členové: Gabčík a Kubiš)

Atentát a Heydrichiáda

- Gabčík s Kubišem – spolupráce s dalšími výsadky a domácím odbojem – příprava atentátu
- Květen 1942: provedení atentátu – Heydrich zraněn, o několik dnů později umírá
- Tvrdá reakce nacistů – popravy zatčených odbojářů a další zatýkání
- Vrchol represí – zničení obcí Lidice a Ležáky (muži popraveni, ženy do KT, děti do KT, nebo na tzv. převýchovu)
- Zrádce prozradil úkryt parašutistů – zahynuli v boji, nebo spáchali sebevraždu

Zahraniční odboj a atentát

- Po vypuknutí války – Beneš prohlašuje, že Mnichovská dohoda je neplatná a vše, co se stalo po ní také – ČSR formálně dále existuje, on je prezidentem
- Další čeští politici i obyčejní občané, kteří odešli do emigrace – podporují Beneše
- V Londýně vzniká tzv. exilová vláda
- Další centrum zahraničního odboje v Moskvě – představitelé KSČ – také uznávají Beneše, ale samostatné postavení
- Tlak Spojenců na exilovou vládu, aby zintenzivnila odbojovou činnost
- Po atentátu velmoci postupně odvolávají Mnichovskou dohodu

Protektorát na konci války

- Stále pod kontrolou Německa – silná armádní seskupení
- Partyzánské hnutí – jen někde (Beskydy, Vysočina), jinak nepříznivé podmínky
- Květen 1945 – pokus o národní povstání
- Nejvýznamnější Pražské povstání (5. – 9. května)

Výsledky 2. světové války

Válečné ztráty

- Obrovské utrpení lidí (okolo 55-60 milionů mrtvých, 35-40 milionů zraněných)
- Hospodářské škody (400 bilionů dolarů v cenách z roku 1975)
- Kulturní ztráty (zničené architektonické památky, rozkradené umělecké sbírky)

Změny politické mapy světa

- Změny v postavení velmocí:
 - velmoci před válkou: USA, VB, SSSR, F, N, J
 - po válce posílení vlivu USA a SSSR (výjimečné postavení – tzv. supervelmoci)
 - VB, F – zůstaly velmocemi, ale oslabeny válkou
 - N, J – jako poražené státy zcela ztratily velmocenské postavení
- Zhoršování vztahů mezi USA a SSSR:
 - počátky konfrontace a soupeření (rozdělení světa)
 - bipolární svět (USA a SSSR jako opačné póly světové politiky)

Změny politické mapy světa

- Ztráta významu Evropy:
 - jako celek ztrácí vliv
 - postupně rozdělena na 2 části (západní a východní)
 - politicky a hospodářsky závislá buď na USA, nebo na SSSR
- Rozpad koloniální soustavy (dekolonizace):
 - konec války přinesl postupný rozklad koloniálních říší
 - nepokoje v koloniích, místní obyvatelstvo odmítá návrat kolonialistů

Posílení vlivu mezinárodních institucí a mezinárodního práva

- Začátek působení OSN –důraz na:
 - rovnost národů
 - lidská práva
- Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku:
 - potrestání válečných zločinců (osobní zodpovědnost za válečné zločiny)
 - obžaloba z trestných činů proti míru, lidskosti a dále z genocidy a válečných zločinů
 - obžalováno 24 hlavních nacistických představitelů, kteří zůstali naživu a byli dopadeni

Posílení vlivu mezinárodních institucí a mezinárodního práva

- Závěry Mezinárodního vojenského tribunálu:
 - Poprvé v dějinách rozpoutání války označeno za zločin a hlavní viníci za to nesli osobní trestněprávní zodpovědnost
 - Vinu mají nejen ti, kdo zločinné rozkazy vydávají, ale i ti, kdo je plní: „*Každý, kdo vykoná zločinný rozkaz, je vinen.*“
 - NSDAP, SS, SD, Gestapo označeny za zločinecké organizace
 - Z 24 obžalovaných 12 rozsudků smrti, 3 doživotí, další mnohaleté tresty, 3 obvinění zproštění viny